Het Arcadisch Moment

'Looking behind me

The waters turn icy blue

The lights are dimmed

And once again

The stage is set for you'

From 'The Lamia',

Peter Gabriel & Genesis

Deel 1 De snelheid van sterven

1.

Het Moment dat we allemaal vrezen kwam plotseling. Als scientertainer trok ik overal ter wereld volle zalen. Ik schetste de toekomst met behulp van de wetenschap. Op amusante wijze. Ik maakte er een show van. Sommige wetenschappers noemden me een charlatan, maar dat interesseerde me niet. Ze konden me niet op de inhoud pakken. Daarvoor was ik te goed ingevoerd in de dingen waarover ik sprak.

Vooral het showonderdeel over het brein was populair. Ik vertelde dan over de late komst van een bepaald hersendeel in de evolutie; waarschijnlijk zegt het u niet veel. Ondertussen liepen er halfnaakte mannen en vrouwen achter me over het podium. Zo liet ik het publiek onmiddellijk voelen hoeveel vat ons bewustzijn op onze instincten had. Als we naakt zien, kunnen we ons namelijk slecht op een inhoudelijk verhaal concentreren.

Met mijn show ging ik van Nederland naar Australië en via China, de USA, Argentinië, Ghana, India en Saoedi-Arabië terug naar Europa, waar ik drieëntwintig landen aandeed. Israël volgde, en dat zou het Moment inluiden. Want in de navel van de aarde, Jeruzalem, bleek de weerstand groot tegen een scientertainer die het geloof een sprookje noemde en de ziel een fabeltje.

De religieuze wereld was woedend toen ik Jezus een provinciale lastpost noemde en Mohammed een agressieve fantast. Met mijn bekendheid groeide in die kringen ook de haat tegen mij. Dat was allemaal te voorzien, maar ik waande mij onaantastbaar. Ellende overkwam anderen, mij niet. Mijn vriendin Els, mijn vijfde partner, vijfendertig en twintig jaar jonger dan ik, maakte zich daar wel zorgen om.

Ondanks de strenge veiligheidsmaatregelen kwam het Moment in de vorm van drie schoten. De schutter was een blanke, kale man met het uiterlijk van een straatvechter. Eén kogel trof me in het hoofd. Ik zakte in elkaar en er

ontstond een geweldige commotie. Het bloed gutste uit mijn hoofd en ik weet nog dat ik me afvroeg waarom ik niet naar Els had geluisterd.

Het opmerkelijke was dat ik alles bewust meemaakte. Ook hoe de man vervolgens zichzelf doodschoot. Hoe kon het dat ik dood was en dit toch zag?

Als breinkenner had ik daar een verklaring voor. Mijn hersenen functioneerden nog. Mensen met een bijna-doodervaring vertelden over tunnels, licht en overleden familieleden die hen opwachtten. Daar was niets mystieks aan. Het was hun dovende bewustzijn. Bij mij zou het niet anders gaan. Nog even, dan ging de lamp uit.

Mijn ervaring voltrok zich aanvankelijk volgens het boekje. Ik voelde het leven uit mijn lichaam trekken en hing ineens boven het podium. Daar lag ik. Mensen knielden om mij heen. Verderop lag de moordenaar. Her en der stonden mensen te huilen, met handen voor hun mond en opengesperde ogen, of met hun gezicht in hun handen. De zaal was plotseling helverlicht.

Ik onderdrukte de neiging om te roepen dat ik er nog was. Mijn lichaam lag beneden en kon mijn boodschappen niet meer overbrengen. Toch was ik er. Mijn geheugen werkte, ik kon analyseren en ik nam dingen waar. Om te testen of ik nog zeggenschap had over mijn lichaam, probeerde ik op te staan. Het bleef liggen.

Toen richtte ik mijn blik op een andere hoek van de zaal en was daar ineens. Maar ik hing ook nog boven mijn lichaam. Ik was op twee plaatsen tegelijk en kon vanuit beide plekken de zaal overzien. Zelfs daarvoor vond ik een verklaring. Ook deeltjes konden immers op twee plaatsen tegelijk zijn.

Toen werd mijn tweevoudige ik weggetrokken. Een zuigkracht sleurde mij dwars door het plafond. Ik vroeg me onmiddellijk af welke natuurkracht hier werkzaam was. Iets wat tegengesteld werkte aan de zwaartekracht? En hoe kon ik door vaste materie heen?

Uit mijn christelijke verleden drong zich een verhaal op. Na zijn opstanding kon Jezus door muren en deuren heen. Toch hadden mensen hem kunnen aanraken. Had ik nu ook zo'n lichaam?

Vergeef me deze bespiegelingen; ik denk te veel, zegt Els altijd. Een opstandingslichaam. Er zat een kogel door mijn hoofd en ik begon aan Jezus te denken. Mijn brein putte kennelijk uit steeds oudere voorraden.

2.

Voor ik er erg in had, was ik bij de dampkring van de aarde. Vanaf daar werd het tempo enorm opgevoerd. Ik viel door het heelal. In een flits zag ik de zon achter mij verdwijnen. Ik moest met de snelheid van het licht reizen, al voelde het niet zo. Het voelde alsof verschillende momenten door elkaar liepen. Alsof het tegelijkertijd negen uur was in de ochtend, drie uur in de middag en elf uur in de avond, en ik die drie tijdstippen moeiteloos kon doormaken.

Terwijl ik voortreisde, verschenen er beelden. Als je van een berg in een kloof van duizend meter springt, zie je de bergwand aan de overkant naar boven flitsen. Bij mij was het net zoiets, maar ik viel langs mijn leven. Tussen de melkwegstelsels, sterren en planeten zag ik mezelf in een wasmand naast mijn wieg liggen. Mijn vader liet me per ongeluk van een tafel vallen. Onderweg van de kleuterschool naar huis probeerde ik een herdershond te ontlopen. De kleuterjuf gaf mij ten onrechte de schuld van de natte bril op de meisjes-wc.

Mijn grootmoeder stond naast haar huis, voor de regenton, en vitte op me met een stem als het getok van kippen. Ik zag me met mijn broertje en mijn grootvader door het bos lopen, het bos dat vol zat met dieren die mijn opa had bedacht. Er verschenen meisjes met wie ik voor mijn twaalfde al een beetje zoende. Toen zag ik Els staan, naakt als het beeld van een Griekse godin, met achter haar een waterval van voorbijflitsende vrouwen. Met deze vrouwen had ik de liefde bedreven. Ik was altijd trots op mijn veroveringen geweest. Nu verdwenen ze achter Els voordat ik hun gezichten goed kon bekijken.

Ik vroeg me af of ze zou ontdekken dat ik haar ontrouw was geweest. Niet één keer, niet een paar keer, maar structureel. En met structureel bedoel ik heel vaak. Ik zag mezelf als zestienjarige in de kerk zitten. Met een boze blik. Daar begreep ik dat religie niet alleen opium voor het volk was. Het was ook

een tuchtigingsroede voor vaders en moeders, leraren en andere opvoeders. Een stok om hun kinderen mee te slaan, zeg maar.

Mijn vwo-diploma kwam voorbij en even later mijn theologiediploma. Toen ik theologie ging studeren, was ik al van het geloof van mijn ouders afgevallen. Ik wilde de Bijbel gedegen kunnen weerleggen. Veel had ik er niet aan gehad. Een theoloog zonder godsdienst was zoiets als een verkoper zonder koopwaar.

De beelden gingen door. De dood van mijn vader, de dood van mijn grootmoeder. De krantenartikelen en televisieprogramma's waarin ik prominent aanwezig was. De signeersessies van mijn boeken. Toen zag ik iets als een melkweg. Aan de buitenkant draaide hij traag. Naar binnen toe ging het steeds sneller, totdat alles in een zwart gat in het midden verdween. De afvalverbranding van het universum, bedacht ik. Maar wat naar binnen werd gezogen, waren geen planeten of restanten van dode sterren. Het waren driedimensionale beelden van de geschiedenis. Julius Caesar, Adolf Hitler, Napoleon. De inhuldiging van Amerikaanse presidenten, de moord op Kennedy, Vietnam, Afghanistan, Corona, Oekraïne, Rutte en Trump.

Wat een slotakkoord had de evolutie bedacht voor het menselijk leven. Zo meteen hield alles op en voor die tijd mocht je nog even genieten. Kennelijk hoefde je daar geen haast mee te maken. Mijn herinneringen verdwenen tussen de beelden van de eenentwintigste eeuw: 9/11, de Japanse tsunami met de kernreactor, Obama met zijn bijna vergeten *yes we can*, en banken, banken en nog eens banken.

De beelden leken steeds meer op een vuilnisbelt. Hier deponeerden ze dus onze herinneringen. Wie 'ze' waren, wist ik niet. Boven de belt zweefden vogels, maar het waren geen meeuwen. Ze hadden menselijke lichamen en vleugels, zoals de engelen van renaissanceschilders. Terwijl ik keek, veranderde hun substantie. Hun lichamen werden vloeibaar zonder hun vorm te verliezen. Soms waren ze zo ijl dat ik erdoorheen kon kijken, alsof ze uit zichtbaar gas bestonden. Als ik dit op aarde had geweten! Dan had ik met mijn shows nog veel meer geld kunnen verdienen.

3.

Het werd donkerder. Mijn ziel kwam tot rust. Ik accepteerde de dingen die gebeurden. In ieder geval dat ik was doodgeschoten. Ik wilde wel iemand bellen, maar dat kon niet meer. Ik had geen toegang meer tot de wereld van de materie, waar ik de laatste decennia had mogen verblijven.

Ik draaide razendsnel rond in grote cirkels, vlak bij het zwarte gat. Ik kende de computersimulaties van melkwegstelsels die daarin verdwenen. Het waren voorstellingen, zoals religieuze beelden van het hiernamaals voorstellingen waren. Waar onze kennis ophield, vulden onze hersenen de ontbrekende delen in.

Mijn ziel kwam tot rust, maar het tempo niet. Dat nam toe. In een steeds nauwere spiraal werd ik het zwarte gat in getrokken. Daar leek een enorme vertraging op te treden. Ik was in een tunnel. Om mij heen was alles donker. Dit zal het begin van mijn dood zijn, bedacht ik. Maar het zou nog even doorgaan.

Na wat aanvoelde als enige minuten zag ik een groot licht. Het was anders dan zonlicht. Het bestond uit verschillende kleuren en verdeelde zich soms ineens in brede vlagen lichtregen, voortgejaagd als motregen in een storm. Maar er was geen regen en er was geen storm.

Toen zag ik een heuvellandschap met een hek. Zo'n landschap als je in Nieuw-Zeeland kon tegenkomen, of aan de zuidoostkant van Australië. Groene weilanden met hier en daar een grote, volle eik, verdwaald in het landschap.

Ik ging door het hek. Even later kwam mijn krachtdier me tegemoet lopen. Een erfenis uit mijn sjamanistische tijd. Ik had destijds voor het slapen gaan om een krachtdier gevraagd en die nacht verscheen in mijn droom een grote bordeaux-dog. Ik noemde hem Bo. Daarna was hij in mijn visualisaties bij me gebleven, al had ik hem samen met het sjamanisme op zeker ogenblik afgedankt.

Hij kwam lui kwispelstaartend naar me toe en liep door me heen. Toch konden we elkaar aanraken. Ik vroeg me af of we een lichaam van neutrino's hadden. Voordat ik die gedachte verder kon uitwerken, veranderde de substantie waarin ik mij bevond. Ik zat op de rug van Bo en hij sloeg zijn vleugels uit.

We vlogen door een staalblauwe lucht boven smalle, hoge bergen die recht uit het water oprezen. Er hing een licht dat warmte gaf, maar veel groter was dan onze zon op dit uur van de dag. Veel wetenschappers, waaronder ik, hadden het bestaan van een hiernamaals belachelijk gevonden. Onze intelligentie en titels waren daarbij ons legitimatiebewijs. Wat mensen voor een ziel hielden, was een product van het brein. Daarover hadden we geschreven en we hadden weinig kansen onbenut gelaten om de andere opvatting te bespotten. Maar je kon het brein ook zien als het instrument van een ziel, wat dat dan ook mocht zijn. Dat deden we niet. We zouden het hebben kunnen doen.

Ik denk dat ik daar, op de rug van mijn krachtdier, voor het eerst die mogelijkheid openliet. Wij mensen waren best knap, zeker als je ons vergeleek met de zoogdieren waaruit we waren voortgekomen. Maar we konden niet verwachten dat we alles wat bestond zouden kunnen waarnemen.

Ik wilde aan Bo vragen waar hij naartoe vloog, maar er kwam een diep, bijna schaapachtig geluid uit mij, zoals bij een Tibetaanse monnik. Kennelijk begreep hij mijn nauwelijks uitgesproken vraag, want zijn snelheid ging enorm omhoog. Enige seconden later stond ik aan de rand van een herfstbos. Niet zomaar een herfstbos, maar het herfstigste herfstbos dat ik ooit had gekend.

Het licht bescheen de rijkdom aan kleuren in het gebladerte. Het was windstil. Heel soms verplaatste zich wat lucht en dan klonk het rustgevende geluid van meerdere windorgels. Ik stond op een open plek tussen onbekende lage planten, in allerlei vormen en kleuren, waar zachte tonen uit kwamen. Wat stond dit ver af van de zaal waar ze me hadden

doodgeschoten. Het aardse leven voelde ineens armoedig aan. Ik had mijn ambities behoorlijk kunnen verwezenlijken, maar hier leek dat een schrale invulling van mijn tijd.

Terwijl de lucht betrok, verscheen bij het witte huis aan de bosrand mijn vader. Hij zag eruit als in de eerste jaren van mijn leven. Zijn manier van bewegen was bijzonder. Deze werkelijkheid leek seconden over te slaan. Eerst stond hij op honderdvijftig meter afstand, het volgende moment op zeventig, toen op vijftig, op dertig, en ineens een paar meter voor me. De overgangen vloeiden in elkaar over als bij de fadingtechniek in een film.

Hij stak zijn armen uit. Zijn gezicht stond net zo gelukkig als toen ik als klein kind op zijn arm zat. Dat was een van mijn eerste herinneringen: mijn vader die met me danste. Hij had me uit mijn kinderstoel genomen, waar ik lauwe thee met melk en veel suiker dronk. Een drankje van mijn moeder, dat ik steeds mocht bijvullen met suiker. Op de radio klonk een lied dat ik later had teruggevonden: Tanze mit mir in die Morgen.

Zoals toen, zo zag hij eruit. En zo zag ik hem graag. Zwart, achterovergekamd haar, blauwe ogen, lang en slank. Een jaar of dertig. Ik had het gevoel dat ik een gezicht had dat lachte, al wist ik niet meer wat ik voor lichaam bezat. Het beeld van mijn vader werd onscherp en herstelde zich weer, alsof iemand aan een oude filmprojector draaide.

-Dag jongen, zei hij. Wat fijn dat je er bent.

Zijn stem klonk ruimtelijk, met een echo erin, maar hij was het onmiskenbaar.

-Ha pa. Sigaretje?

Ik hoorde hem lachen. Het beeld vervaagde zo sterk dat ik geen vormen meer kon onderscheiden. Toen hij uitgelachen was, kwam het terug.

-Waarom zie ik je zo vaag?

-Dat kan ik je uitleggen, denk ik. Ik ben pas een paar jaar dood en heb nog niet veel ervaring met het ontvangen van doden. Je bent de tweede. Om pasgestorvenen niet te overweldigen, zorgen we ervoor dat ze ons in een herkenbare gedaante zien.

-Zintuiglijke illusies?

-Zo zou je het kunnen noemen. Je ziel neemt anders waar dan je lichaam. We kunnen beelden met je delen.

-Delen, zoals bij social media?

— Ja, maar zonder computersoftware. Een beetje een Star Trek-verhaal. Je bent in een dimensie buiten het universum dat jij kent. Van hieruit kunnen we wel invloed uitoefenen op de materie daar.

Ik kreeg het gevoel dat ik mijn hoofd schudde. Had ik een hoofd? Mensen konden pijn voelen in een arm die ze niet meer hadden. Zoiets moest dit ook zijn. Het voelde als lachen, als knikken, als mijn hoofd schudden.

-Ik geloof niet in dimensies buiten het mij bekende universum, pa. Ik ben aan het sterven. Dit is een laatste opleving van mijn brein. Misschien halen ze me nog terug, maar dat hoop ik niet. Dan zal ik de rest van mijn leven in een rolstoel moeten doorbrengen. In het gunstigste geval.

Mijn vader lachte en wilde me onderbreken.

-Nee, laat maar. Ik ben echt blij dat ik je nog even zie. Maar dit hier om ons heen is wishful thinking.

Mijn vader aaide Bo, pakte hem op en wierp hem in de lucht. Mijn krachtdier vond dat prettig. Hij begon uit te dijen en in te krimpen op het ritme van een ademhaling. Bij het inademen groeide hij tot een dier van meer dan vijf meter, bij het uitademen slonk hij tot minder dan vijftig centimeter. Ondertussen bleef hij kwispelen. Mijn vader maakte zich ook heel groot, ving hem op en kromp met de hond in zijn armen weer tot zijn gewone formaat.

-Ik ben erg onder de indruk, zei ik.

-Dat hoeft niet. Jij zal het over een poosje ook kunnen. We beginnen met aardse beelden en veranderen daar af en toe iets aan. Zo laten we pasgestorvenen wennen.

Het woord 'pasgestorvene' klonk als 'pasgeborene'.

-Hoe doen jullie dat?

Mijn vader aarzelde.

-Ik weet niet of ik je dat allemaal moet vertellen.

-Waarom niet?

-Omdat je wetenschapper bent. Dat heeft het voordeel dat ik je bepaalde dingen snel kan uitleggen. Het nadeel is dat je niet gelooft dat ze kunnen gebeuren. Zolang je aan je eigen vermogen twijfelt, kun je hier weinig beginnen. Zeker na de Loutering zijn we tot veel in staat.

Ik probeerde te verbergen dat ik de situatie uitlachte.

-Dat jij dit niet serieus neemt, hebben we volledig ingecalculeerd, mijn zoon.

Hij draaide in het rond. Toen hij stilstond, bleef de draai als een beeldecho nog even om hem heen bewegen. Een ogenblik later zat hij in de houding van Rodins Le Penseur.

-Het idee dat het brein de harp van de ziel was, zouden jij en je vakgenoten belachelijk hebben gemaakt, zei hij, terwijl hij zijn hoofd ophief.

-Ik denk het ook, pa.

-En toch hebben jullie ongelijk.

Hij stond weer voor me. Handen in de zakken, enigszins voorovergebogen, omdat bijna iedereen kleiner was dan hij. Bo ging naast hem staan. Mijn vader aaide hem.

-Een fantastisch beest. Hij heeft je veel van de wereld hier laten zien, toen je er nog voor openstond.

-Ben ik op een planeet? vroeg ik, omdat ik vond dat het netjes was om te doen alsof ik de situatie serieus nam.

-Nee. We maken hier planeten. Dat wil zeggen: we beïnvloeden de energieën waaruit planeten ontstaan.

Hij keek me onderzoekend aan.

-Snap je me?

Ik knikte. Ik had wel eens gedacht dat, als er een andere wereld bestond, daar de aanzet zou kunnen liggen tot het ontstaan van materie en leven. Niet dat ik zoiets kon bewijzen, maar het was een gedachte geweest.

-Jullie kunnen veel waarnemen, zei mijn vader, maar jullie weten niet wat er buiten het bereik van jullie instrumenten ligt. Jullie ontdekken steeds kleinere deeltjes en hebben daarmee nog lang niet alles in kaart. Toch weten sommigen van jullie zeker dat er geen andere dimensies zijn.

-Maar jij was toch ook zo iemand die daar niets van geloofde?

Mijn vader kromp tot een tuinkabouter en nam een houding aan van diepe schaamte. Toen hij zijn normale formaat weer had, schimde het schilderij De schreeuw van Edvard Munch door hem heen.

-Zoon, zei hij vervolgens, en hij legde plechtig een hand op mijn schouder, iets wat hij alleen had gedaan toen ik als kleine jongen Feyenoordsupporter werd, je gaat veel meemaken. Af en toe kun je in dat huis daar energie komen halen.

Hij wees naar de woning aan de bosrand.

-Oma maakt de soep die je nodig zult hebben.

-Waarvoor?

-Ik mag je er niet veel over vertellen. Je hebt nog veel ballast, maar zo ervaar je het niet. Later wel. Ze gaan je kern vrijmaken.

-Mijn kern vrijmaken, herhaalde ik.

Ik zag hem een moment alsof hij weerspiegeld werd in rimpelend water.

-Je vertoont je steeds anders aan me.

-Dat doe ik niet. Dat doet jouw ballast. Ik probeer een vertrouwd beeld van mezelf aan je door te geven, maar jouw herinneringen mengen zich erin.

-Zoals dat beeld van Rodin?

-Dat zit in jou, niet in mij. Ik heb Rodin verdrongen nadat ik had gelezen hoe paternalistisch hij zijn vriendin, de grote kunstenares Camille Claudel, heeft behandeld.

Hij legde uit dat ook onze omhelzing daardoor anders aanvoelde dan ze was. Er kleefde nog te veel aarde aan me.

-Je denkt dat Bo en ik door je heen schimmen. Zo meteen zul je dat bij je oma ook voelen. Er zit een soort transparante wand om je heen. Die zal verdwijnen. Dan kun je ons anders waarnemen.

Hij draaide zich om.

-Kom mee. We gaan soep eten. Daarna moet je nog even terug. Je hebt het recht om getuige te zijn van je begrafenis. Dat is niet gemakkelijk. Het kost veel energie.

-Mijn begrafenis?

Daar had ik niet aan gedacht. Bij begrafenissen van anderen had ik wel eens het gevoel gehad dat ze nog even langskwamen. Tegelijkertijd vond ik dat volslagen onzin. Ik kon iets voelen en het toch onzin vinden. Daar had Els me eens naar gevraagd.

-Heb je dat ook bij je liefde voor mij?

Ik had geknikt.

-Maar ik houd wel heel veel van je, had ik eraan toegevoegd, waarop zij haar hoofd schudde.

Mijn vader liep verder.

-Ieder mens zal getuige zijn van zijn begrafenis.

Bij het huis zag ik dat Bo achterbleef. Ik riep hem, maar hij bleef staan.

-Bo gaat niet mee naar binnen, zei mijn vader. Krachtdieren leven in de natuur. Je liet op aarde toch ook geen wilde dieren toe in je huis?

-Maar Bo is een hond.

-Bo is een krachtdier. Die blijft buiten.

Ik volgde mijn vader.

-Voel je de weerstand als je je verplaatst? vroeg hij.

Nu hij het zei, merkte ik dat iets me afremde. Mijn vader bewoog zich veel gemakkelijker.

-Je hebt nog geen afscheid genomen van de aarde. Dat maakt alles zwaarder. Maar kom, je grootmoeder wacht op je. Wat zal ze blij zijn om je te zien.

4.

Mijn grootmoeder stierf toen ik tien was. Het laatste jaar was ze 'kinds', zoals dat toen heette. Ook spraken ze in 1969 over 'aderverkalking'. Ze sprak me aan met de naam van mijn vader, maar voordat ze dement werd, was ze lief voor me. Als moeder schijnt ze regelmatig met de karwats gestraft te hebben. Daar heb ik niets meer van meegekregen.

Ze was een vrouw met een knot, een ronde bril, een zwarte glimmende wandelstok, pepermunt en de geur van 4711. Ze lachte altijd vriendelijk naar me en stelde nooit confronterende vragen. Mijn schoolresultaten stelden haar erg tevreden.

Als arbeidersvrouw met elf kinderen had ze er krom voor moeten liggen om haar jongste zoon in de jaren veertig naar de HBS te laten gaan. Hij was haar paradepaardje geworden. Onze Harry kan alles, zei ze. Mijn moeder gebruikte dat in ruzies nog wel eens tegen hem, bijvoorbeeld wanneer hij niet wilde klussen of het gras maaien.

-Jij kan toch alles? Daar merk ik anders niets van.

Mijn oma zat met haar schort en haar knot in een interieur uit de jaren dertig. Een handmatige koffiemolen, een fornuis op pootjes, een radio en stoelen met brede leuningen. De deuren hadden houten krukken. Vanuit de voorkamer kon je door een groot raam de achterkamer zien.

Ze kwam overeind en omhelsde me op de wijze van Bo en mijn vader, door mij heen, langs me heen. Ik raakte opnieuw ontroerd.

-Hè verdikkie, dat gedoe met die frequenties, mompelde ze.

Toen zag ik ook bij haar tranen in de ogen. We hielden elkaar lang vast, al gingen we nu en dan door elkaar heen alsof we zich mengende gassen waren.

-Frequenties? vroeg ik.